

vissin, als seus deixebles hellenistes; no és l'expressió pròpia de l'estil més acurat, però tampoc es pot excloure la vida de la llengua, imponent se al gramàtic, féu que Guimerà escrivís «un home *axí* no pot / entrar en aquesta casa», i Maragall. «vora la mar eternament inquieta / floreix immòbil la pomera blanca / --- / prop la mar inquieta, aquietadora --- / Degué sè un dia *axí* que el bon Jesús / caminà sobre el mar. / el cel i l'aigua / serien, com avui, llisos i blaus» (1901, *Vistes al Mar*, v 5, O C, 109) I és de tot el territori de la llengua fins a Ribagorça, infra, «un roll *axís*» Cervera del Maestre, 1961.

A desgrat de les moltes variants vulgars i locals (tan ben comentades per Spitzer, *Misc Alcover*, 470-1, i cf Moil en *BDLC* XIII, 295ss, amb copios recull en *AlcM*),¹ poc ha variat l'ús d'*axí* en la llengua comuna fins avui en dia, llevat que algunes de les construccions comentades hi estan bastant o molt antiquades. En comento algunes de més recents o dialectals.

La variant popular del català central fou *axís*, amb caràcter bastant generalitzat, prenent la coneguda «s adverbial» Recordo que jo no ho sentia altrament a Bna fins cap a 1920 (i és com ho deïem tots a casa) És també la forma que empraven espontàniament la majoria dels escr de la Renaix fins a finals del segle passat. Verdguier no veig que en vagi usar d'altra, almenys en la primera versió de l'*Atl*, i seguí emprant-la en obres posteriors «-- / fugen y s'escabellan, tot girant s'hi, 'ls pastors / --- / fugen ab ells los ósos y llops udoladors, / *axis*, després de segles, en aquells cims de serra, / quan tronà, entre drinchs d'armes, la veu de don Rondan, / ensemps que sa gran massa volà, en seryal de guerra, / hont de Pallars la aguaytan los pastors ab espan» (*Atl* I, 33a) Hi hagué una lleu censura de MilàF «¿por qué no *Roldan*», en rigor no son consonants *Roldan* y *espan*,² però la censura forta degué venir després contra *axís*, provinent dels cercles floralescos que judicaren la versió definitiva.

Verdaguer s'hi va sotmetre adoptant el clàssic *axí* i hi costà refer l'estrofa en l'altra versió (o fer-hi retocs en les intermèdies) i *axí* quedà — a mi m'agrada més l'altra «*axí* 'n fugia 'l moro, quant ab un riu de ferro, / aquells turons ens duyan la veu de don Roldan» És també la que adopta en estrofes noves, afegides en l'*Atl* de 1877 «--- / van per muntar-se les tallantes proes / com, al sol del desert enceses, boes / --- / *axí* d'estiu en tarda xafogosa, / dos núvols tot just nats, d'ala negrosa, / s'escometen, al veure's, ab un bram, / --- a l'espetic del llamp», *Intr*, 3a, «los calzes d'or y ceptres s'amagan entre fulles / al veure *axí* ofegar-se los sacerdots y déus» v, 16d I tanmateix, quan ja no depenia de consistoris, encara tornà a usar la forma popular, i en els seus versos figura entre els millors «los peus dels sardanistes prenen ales, / y al sol de l'alegria tota ànima es desclou, / *axis* les hores en ses dances belles / lo ritme van seguint de les estrelles, / que en giravolta eterna rodejan la polar, / mes cantant el gall, y dançan més alegres / ---», *Canigó* I, 23r, «la lleu és la del desig / si *axís* ho fan, los qui

moren / los ho ensenyaren *axís*» en la més alta i èpica cançó que ha cantat la nostra gent (*Corpus de sang*, 28c, 1866, però no passà per la censura del temorec consistori) També Balari usava *axís* (V. sobre si *fa no fa a SI* conj)

Ben cert no era ell l'únic, ni voltat de pocs, sinó de la majoria, tant del Sud com del Centre i el N del cat or «no és *axís*?» pregunten a Toneta en la *Papallona* de NOLLER (p 184), «dupto que l'Andrea haja vingut a Pedrals; si *axís* fos, se'n hauria vingut a casa meva», Bosch de la Trinxeria (*Lena*, 261) I donem alhora exemples del valor modern d'*axí(s)* que 'tot seguit que', predominant avui en la llengua, i únic en el cat. central «Altres més vells ne surten, a glops, de les cavernes, / brandant armes de pedra y ossades de mamuth, / ab fam deixan del antre pregon les nits eternes / *axís* que han la flayrada d'humana carn begut», *Atl* III, 33d (estrofa afegida a l'ed 1878 notem que en aquesta locució de sabor colloquial hi ha hagut més resistència a reprendre la forma clàssica *axí*), «*axís* que ha plogut, agafa un paló, se'n va a la quinta, que aquell any reposa, hi tira 'ls favons, y com hi troba bona sahó, fanga que fanga, colga la lleu y molt aixirit y content a casa se'n torna» (en el manresà J d'Argullol, *La Llocada*, c. 1870, 369)

En locució colloquial reiterada, *axís-axís*, que el DBal defineix bé «tal cual, medianamente, por ahí por ahí, tal cual, hablando de la salud» «llegian y escribian lo castellà, l'inglès y'l francès, y parlavan bé la primera llengua, tal qual la segona i *axís axís* la tercera», Lluís B Nadal Esquema semàntic-sintàctic estrany al francès, anglès i altres llengües pròximes, però repetit en forma i valor ben paral·lels, en tantes altres: al *so-so*, rus *takže-takže*, gascó *atau-atau* etc

Des de c 1915 es va tendir decididament a descartar totes les variants modernes i dialectals d'aquest mot cabdal de la llengua, sense admetre'n en la llengua escrita més que la forma clàssica *axí* (única *DOrt*): és al que ens indueix imperativament la dignitat de la nostra gran llengua comuna, el noble català clàssic i de tots els temps Igual que el barceloní (molt viu però vulgaríssim) *axíms*, també els més estesos *axís*, *axíma*, *axínes*, han estat reprimits, amb raó Ja fa molts anys que la gran majoria s'ha acostumat novament a *axí*, i no hi ha res a retocar-hi Pel que fa a l'extensió popular i rural, convé de tota manera consignar que és erroni posar Bna y Granollers i Girona dins el domini dialectal d'*axí*, com fa *AlcM* (era *axís* o el grosser *axíms*), mentre que té raó d'atribuir a *axís* la resta del cat or, la Cerdanya, i punts escadussers del cat. occid, i de Mall i Val

Pel S trobo *axís* encara en part del Maestrat (Cervera del M, supra) En canvi *axí* sense la -s és de part del ross, del parlar (almenys ciutadà) de les tres Illes, i zones del cat occid, fins al límit aragonès (però *axí* Alins de Llitera, 1965) Ja és ben sabut que *axíma* és la forma predominant en tot el P. Val («sempre s'ha dit *axíma*» Alzira, p ex) de Sud a Nord *axíma* Morella, Rossell etc, 1934, i amb força extensió dins el cat occid, ja a Ponts (Montanyà, *Top Med.*,